

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 10 К., 10 Мар., 2 Дол., 4 рублі,
піврічна 5 К., 2 рублі, квартальна 3 К., 1-20 рублі. :: Ціна
сього числа 30 сот., 10 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Волод. Біберович.**

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

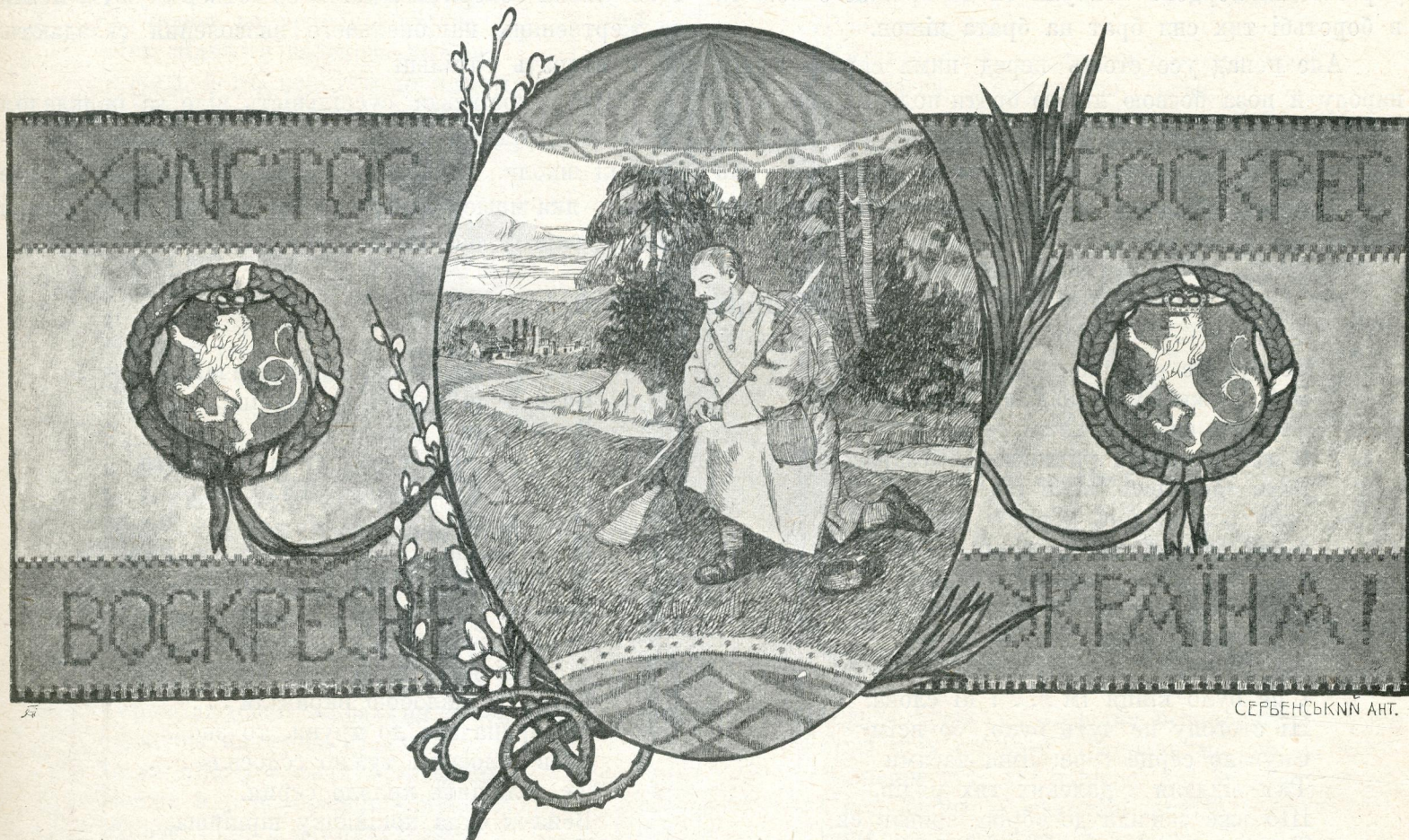
Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

III. рік. Ч. 33—34.

Відень, 23 квітня 1916.

Ч. 93—94.

На волинські школи.

На українські школи в зайнятих землях вплинули поважні жертви від запасного курія Українських Січових Стрільців під командою д-ра Гірняка та від полонених Українців одного з таборів в Австрії (Див. Вісти).

Як тільки вияснила ся змога щось робити в про-світній області на національнім ґрунті та в наці-ональній формі серед російських Українців, що заста-ють ся тепер поза Росією, — першими приходять з реальною помічю ті, хто свою кров проливає за визволення України, й ті, в чий крові Росія хотіла

втопити будучину нашого народу, а хто від сеї „жертви“ випадком чи свідомо ухилив ся . . .

Одні є на боєвих позиціях, другі — в неволі. Формально одні другим — вороги, але помисли одних і других звернені в однім напрямі, з чинів одних і других в області національних потреб творять ся однородні факти.

Явище се незвичайно знаменне. Воно свідчить, що в стрілецькій організації маємо не тільки мілі-тарну одиницю з відповідними національними власти-востями, але й що ся мілітарна одиниця є репрезен-

тантом і творцем національно-політичних вартостей, які становлять внутрішнє та виїшне оправданне на самостійне існування народу.

І ще свідчить се явище, що під кригою національного гнету, якому підлягають через віки російські Українці, національна свідомість лиш приспана, здушена й відразу вибухає полум'ям тепла та любови до минулого рідного краю й жертвенности для його сучасних потреб, коли доля поставить людей в обставини, що вони можуть проявити свою волю, коли можуть дати вихід своїм бажанням.

Історія поробила політичні кордони на нашій землі. Дві посторонні українському народови сили на українським кордоні зіткнули ся до кривавого бою та в боротьбі тих сил брат на брата пішов.

Але понад усе стоїть перед ними справа буття народу й поза боєвою лінією брати подають собі руки та складають лепти на народню школу, сю підставу національної культури, яка не знає кордонів, яка стоїть понад умовами, котрі витворюють формальні поділи.

В однім з попередніх чисел „Вістника“ подано письмо полонених Українців до Січових Стрільців. У тім письмі благословляють полонені Стрільців у дорогу „до золотоверхого Києва, до Славутиці-Дніпра, до Тарасової могили. Ви за Україну — Україна за Вас“, звертають ся полонені до Стрільців. „Ви за Україну, Україна за Вас“...

Січові Стрільці при арміях центральних держав мають знести кригу над джерелом народнього життя, а Україна з відкритими раменами прийме їх яко вістунів волі, з подякою й надією. Полонені можуть се сміло говорити, бо вони є частиною тої України, щойно одірваною від ґрунту, висадженою з життя. І не тільки говорять, а ділом се потверджують, лепти на жертвенник національного визволення складають. А їм вторять Стрільці.

Ціла українська суспільність піде за прикладом Січових Стрільців і полонених та жертвами на волинські школи, в свято Воскресення Христа, підпре справу, яка може є початком політичного воскресення нашого народу по той бік Збруча.

Великий погреб.

(З кн. 3-ої од. „Основи“).

Се був не сон, живе страшнє життє.
В безмежному незнамому просторі
Стелили ся, мов хвилі, тумани.
В тім тумані чорніло щось безкрає,
Воно звивалось, наче гад, і знов,
Знов розвивалось чорне і широке
І все тяглось аж до країв небес.
То люде йшли, жалобою укриті,
Тьми тем людей. Жінки і чоловіки
І діточки і ветхі деньми старці
На милицях... і йшли вони і йшли
І не було кінця їм... і ні слова,
Ні стогону не чуть було, бо всім
Скувало серце горе. Лиш часами
Там віддаля з далеких тих рядів,
Що вже зайшли до обрїю, зривав ся
Тужливий спів... Ні, ні! то був не спів,
То стогін був, тяжке, страшнє риданнє,
Що серце рвало і пекло вогнем
І краяло жалем... когось ховали,
Проводили в сумну, остатню путь.
Поперед всіх несли труну, велику,
Важку, як жаль, і чорну, мов печаль.
Її несли тьми тем людей, вгинались
Під тягаром страшним, але ішли,
Несли свій скарб в остатній раз... і тихо
Над людьми коливала ся труна,
Червоною китайкою укрита,
Червоною, червоною, мов кров.
Позад труни йшло троє: мали вмерти
З господарем своїм, живі лягти
Повинні були з ним в могилу разом: —

Так вимагав поганський звичай там.
Вони були покійнику рідніші,
Вони були і діти і брати
Й товариші і слуги вірні й вмерти
Повинні були разом. Тихо йшли,
Призначені до жертви — слово, пісня
Й старовина... І тисли ся до них
В остатній раз усі. Ридала пісня,
Звивала ся від горя і жалю,
Ламала руки білі і прозорі,
А чорні коси падали до ніг
І всю її жалобою вкривали...
То припадала до труни, то знов,
Знов голосила, тужно голосила...
Те голосіннє краяло серця.
Вона-ж була покійнику вірнійша,
Бо прийняла його жалі і йшла
За ним на смерть, пречиста і хороша,
Мов сонечко, мов світова зоря,
Мов молодість... Але мовчало слово;
Воно ішло, неначе неживе,
Його скувало горе нерозважнє,
Вуста йому заклакли і сльози
Не знать було на очах, скамяніле
Обличчє те, мов з мarmору було
Блїде й страшнє... від нього віяв холод
Німого горя. Поруч з ним ішла
Старовина, висока, горда, рівна,
Немов струна. І сива голова
Не похилилась з горя... Все, що мала,
Вона несла з собою, щоб лягти
З господарем в одну могилу разом...

І зачорніла яма здалека . . .
 Широкая й глибокая, мов горе,
 І чорна, чорна, мов печаль . . .
 Здрігнулись всі. Спинились попередні.
 Так довго йшли, так швидко прибули
 До притулку остатнього! І тихо
 Могилу обступили всі. Ще раз
 Заколювала ся труна і стала
 Над ямою. Далеко навкруги
 Чорніло все, неначе чорне море
 Геть розлилось навколо, а над ним
 Стеливсь туман. Ой, заридала пісня,
 Так заридала тяжко, що здалось,
 Здрігнуло ся важке склепінне неба.
 Ридаючи, упала на труну,
 До вуст своїх китайку притулила,
 Тулилась до холодної труни,
 Мов підвести забитого хотіла,
 Зігрить його, вернути до життя . . .
 І кликала покійника, та тихо
 Було в труні. І пісня підвелась
 І заломила руки. Зрозуміла,
 Що край всьому, поглянула навкруг
 В остатній раз і в роспачі упала,
 Мов птах підбитий на труну.
 „Умерла пісня, чуєте, умерла“ . . .
 Почудось скрізь. Мов вітер пролетів
 По всій юрбі і люде похололи . . .
 Вона-ж лежала нежива. Тоді
 Наблизилось до ями слово. Мовчки
 Зняло до неба руки, мов іще
 В остатній раз благи хтіло долю,
 І стихли всі, чекаючи. Але
 Німе було важке склепінне неба
 І не було рятунку. Ні, воно
 Умерти мало. Любе, тихе слово
 Усім воно було як рідне, всі
 Измалечку з'єднались з ним, як діти
 Із матір'ю. І слізьми налились
 Серця людські, кривавими сльозами,
 образою нечутюю. Невжеж
 Нема ніде і правди й милосердя?
 Невже й воно безвинне мусить тут
 Живим піти в могилу темну?
 Заплакали, воно-ж учило їх
 І доглядало й тішило й нікому
 Не учинило лиха . . . Та дарма
 Чекали всі: повинно було вмерти, —
 Так вимагав поганський звичай там.
 Ударив грім і похитнулось слово,
 Мов дерево підтяте, і без сліз,
 Без стогону упало у могилу
 На домовину чорну й полягло
 На тій китайці, кровію полятій,
 Де й пісня мертва полягла. І ось
 Наблизилась старовина до ями,
 Висока й рівна, мов струна. Вона
 Все бачила, все відала, все знала.
 Ніхто з людей не відав, відеоли
 Й звідкіль вона прийшла сюди, бо завжди

Була вона в сій стороні і все
 В своїм ховала серці, все минуле,
 Все, що колись тут страждало й жило
 І вірило і зневірялось. Леле!
 Все, що колись боролось тут. І всі
 Старі й малі приходили до неї,
 Давала раду добру всім. Вона
 Знаходила уміла в пущах стежки,
 Цілюще зілле знала і лихе
 І гоїти уміла тяжкі рани.
 Зблудили ся-б без неї люде. То
 На смерть вона ішла, вона одвічня
 І невмируща. Тихо підійшла
 До берегу страшної ями й стала
 І повернулась до людей: „Живіть,
 Не забувайте, діти“ . . . Та урвалась
 Враз мова їй . . .
 Кат підійшов, штовхнув і похитнулась
 І полягла, мов скошена трава,
 На ту китайку, кровію политу,
 Де й пісня мертва й слово полягли.
 „Спускай труну! Держи міцнійше паса,
 Щоб не урвалась, бо важка!“ Гукнув
 Хтось здалеку і миттю опинились
 Над ямою страшною грабарі
 В своїй страшній цяцькованій одежі,
 За пас взяли і відштовхнули нас.
 Хтось потягнув за дошки й захиталась
 Над ямою глибокою труна
 Й пішла туди, у пащу чорну, звідки
 Нема шляхів до сонця й до тепла.
 Посунулась так повагом і тихо
 І чуть було, як скрізь з усіх боків
 Посипались пісок, земля й камінне
 Й застукали по віку . . . Ох, а ми
 Стояли всі, мов неживі . . . Не горе.
 Гірш горя . . . Смерть . . . Не смерть, а щось таке,
 Чому нема ні слова, ні наймення,
 Немає міри і ваги . . . Одчай . . .
 Німий одчай . . . Безодня безпросвітня
 Гірш всіх смертей. Вмирали ми, не ми
 Вмирали тут, всі жертви, всі змагання
 І вся любов й загублені життя . . .
 Вони ізнов вмирали і навіки,
 На вік віків. І вмерло з нами все
 І сонця світ і вітер і повітре
 Умерло все . . . І тільки чуть було
 У тиші тій і мертвій й нерухомій,
 Як стукало камінне об труну.

Слухайте, слухайте, люде,
 Пада земля вам на груди,
 Вохка, холодная, рідна земля,
 Грудочка каждая до вас промовля.

Слухайте, слухайте, люде,
 Більше вам лиха не буде:
 Все поховаєм, засиплемо все;
 Вітер і порох кругом рознесе . . .

Слухайте, слухайте, люде,
Ви тут зібрались зусюди,
Та почекайте, пів року зійде,
Шлях до могили ніхто не знайде.

Годі-ж тужити над нею:
Все порівняєм з землею.
Вивершим яму, зрівняємо все,
Порохом вітер і слід занесе . . .

І стихло все . . . Мабуть уже зрівняли.
А ми стояли мовчки, неживі.
Не бачили, не чули вже нічого,
Нас заливала тьма, довічна тьма . . .
Чи день минув, чи рік, а чи хвилинка,
Не відаєм . . . Спинив ся з нами час.
І коли се враз чиїсь нечуті кроки
Наблизились і голос вчувсь сумний:
„Чом журитесь?“ Ласкаве тихе слово
Вернуло нас відразу до життя.
Прозріли ми . . . В тумані перед нами
Стояла постать легка, тихий світ
Від неї ливсь, ним вся вона світилась,
А очі скорбні, повні жалю
І милости й безмірної любови.
Дивила ся на нас і прорекла
Ізнов вона: „Чом журите ся . . . діти?“
Озвались ми: „Учителю благий,
Умерло все . . . Усе ми поховали
Й лишили ся без серця і душі“.
„Зневірились, прибиті горем, діти . . .
Я єсм житте, хто вірує в Мене,
Той не боїть ся смерти“. „Вже каміннем
Засипане, Учителю благий“.
І звів на нас Учитель скорбні очі:
„Чи-ж Лазаря не камінем було
Привалено могилу, чи-ж не мертва
Була Гаїра сотника дочка?
І ожили, бо я — житте. Кажу вам,
Хто вірує в житте, той оживе.
Вам, жени, першим в третій день по смерти
З'явив ся Я, щоб втішили ся ви
Й благу вість всім людям возвістили.
Прокиньте ся-ж, увіруйте в житте,
Ідїть, кажіть знеможеному люду:
„Воскресне все, воскресне й оживе“.
І впали ми до ніг Його з сльозами.

Так ринули ті сльози із очей,
Мов дощ рясний, і ростопили горе,
Як сонце лід, а в серце попливли,
Мов весняні струмки, надія й віра
І разом всім прорвало ся з грудей:
„Учителю, заступниче єдиний,
І віруєм і визнаєм!“ І враз
Засяяло над нами сонце, хмари
Десь діли ся, розвіяв ся туман,
Зелений степ розкинув ся навколо,
А на степу серед зелених рун
Поміж шляхів, протоптаних ногами,
Немов гора, здіймалась до небес
Високая, широкая могила . . .
Співала пісня й мертва зпід землі.

Л. Старицька-Черняхівська.

ОСНОВА

Вістник письменства, науки і громадського життя.

1915—Жовтень.

Кн. III.

ЗМІСТ:

Д. Маркович. Мій сон.—В. Винниченко. Босяк (Кінець).—
С. Єфремов. De mortuis.—В. Леонтович. Vis major.—
Л. Старицька-Черняхівська. „Великій погреб“ (Вірш).—
Г. Чупринка. Поезії.—М. Новицький. Десять літ життя
Катеринославської „Просвіти“.—П. Тичина. Поезії.—
М. Журливий. В. Лесевич як філософ.—М. Павловський.
Війна і кооперація.—Мик. Ковалевський. З провінціальних
вражнь.—С. Єфремов. З хвиль життя.—В. Д. З життя і
письменства.—Нові книжки.

Одеса—1915.

Молитва.

Яне сонце заходило — і котило ся за гори і ховало
ся за море; та криваве мало лоно і червоне обличчя, наче
гнівне на людей. — У сільській убогій церкві вже зібрав
ся люд увесь: старики слабі, немічні і зажурені мами і
вдовиці засмучені і красиві дівчата, повні жалю і туги . . .

В серці їх велика рана, біль важкий і скорбота, а
в душі бездонна пустка, незмірняя печаль. Що-ж то їм
недостає? Квіт найкращий їх родини і підпора їх села, їх
мужі, сини і внуки і прекрасні легіні — опустили їх не-
гайно, попрощали їх в розпуці і пішли в незнану путь,

а з собою всю потіху, всю красу, спокій і щасте — все
забрали — понесли . . . А вони самі zostались — всі без-
сильні, непорадні і — сумують і горюють, наче сироти
нелітні, що по матері рідненькій вже відбули похорон . . .

Тільки Бог, всевишній Батько, одинока їх надія, оди-
нока їх розрада в сей жалібний, сумтний день . . . Лиш
Йому сі смертні діти відкривають свої жалі, — лиш до
Нього по пораду прибігають всі безсильні, помочи благають
в Нього, осолодження їх гора . . .

Вже ціла їхня святиня заясніла від світил, а над ними

розпливаєсь запах мира і кадила. І вони в рабській покорі упадають на коліна і цілують матір-землю і — росять її сльозами. Перед Вчителем найвищим упадають всі хрестом. І очима свого духа бачуть всі святу Матір і всесильного Вітця; а в покірному благанню чуть ридання і плачі, — чуть всещирее каютте і покуту їх сердець. Із душі їх середини і із болісних їх уст — понесла ся щира просьба і молитва в небеса, але проста, не химерна...

„... Від зарази і недуги, голоду, огня — пожару і — війни, на брата кари — хорони нас, милий Боже...

Від нечайного конання — збережи нас, о Всевишній...

Зглянь ся, Отче, як по селах гинуть нам невинні діти, вяне квіт наш, не розцвівшись, і всихає від негоди. Ми раби Твої смертельні припадаєм на коліна і питаєм: Пане неба, за яку страшну провину відриваєш наші діти Ти від матерніх сердець, — за які гріхи, Всесильний, впав на нас страшний Твій суд?...

— О, Могутній, наша просьба — чи дійде вона до Тебе? Чи зішлеш нам у недолі наш насущний земний хліб?... Чим зневажили ми грішні нашу матірну землю? Чи у ясну, теплу весну ми загонів не орали? Чи улітку з наших чолів нам не ллявсь гарячий піт? Чом же ми такі нещасні, що за наші щирі труди не дістали нагороди?

— Зглянь ся, Отче, наші села спопелив страшний пожар, всі хрести Твої й святині вже пожер страшний огонь... Твої смертні, грішні діти на руїнах вже ридують — і сльозами росять попіл і квилять серед руїн. Чи-ж вони до сходу сонця не хрестили ся до Тебе, — щирих просьб не послали

у святії небеса? Чи-ж вони на Твою славу не дали останній гріш, — квітами й зеленим маєм не замаїли святині?...

— Бачиш, Боже, Твої діти топлять ся у морі крови, — брат на брата — горе, горе! — піднімає гострий ніж. О, за що, могутній Творче, Ти зіслав на нас сю кару; за які страшні провини дав нам знести сю покуту, сей тяжкий кривавий хрест? Ах, чому у людське серце Ти засіяв блудне зерно, що осліплює їм очі, душі злобою вгорта? Знаєм, Боже: щоб спасенне не було за легке нам...

— О, Могутній, сеї проби знести вже не в силі ми; простягаєм к Тобі руки і благаєм у знесиллю: Боже, Боже, сеє горе Ти ласкаво відверни, — або дай нам згинуть-згинуть і забути засуд Твій. — Се всещирая молитва, з наших сліз отее вінець. Ах, чи дійде він до Тебе, в божеську доброту, чи дістанеш до престола, — чи знайде у Тебе правду?... Чи зішлеш нам ще Пророка, щоб отер нам наші сльози, божеським щоб розуміннем роз'яснив всебратній ум?...

Так Тебе благаєм, Боже, — зглянь ся на Твоїх дітей, в величі Своїй ласкаво прихились до наших просьб. Ми в покорі заспіваєм славословну, тиху пісню — і в осяеній святині прославим імя Твоє“.

Із душі їх середини і із болісних їх уст понесла ся тиха пісня — щира просьба в небеса. А в серцях батьків стареньких і мамів, сиріт-вдовиць родять ся нові надії, радієнні почування...

І ціла сільська святиня в сяйві світла мерехтить, — над святинею витає дух надії і добра...

У. С. С. Юра Шкрумеляк.

Весняна квітка.

Молода хорватська письменниця, наша приятелька, п. Зора Гегедіш, прислала нам отсей свій нарис в українській мові.

Вечоріє... Ходжу довгою алеєю шпитального городу. Колись тут російський вельможа в холодку пахучих лип думав про те, якби йому бідний раб умножив і так багате майно.

Прийшла правда... він усе покинув, лишив свої палати й утік. Темрога...

Ясна ніч. Крізь широке листе лип крадуть ся промінні повного місяця.

Іду, думаючи. Тишина...

Там далеко, поза алеєю дві сосни стоять, немов зішли ся на прощанне.

Тулять до себе темні конари, неначе собі щось шепочуть, а може плачуть?

Підходжу ближше, задумуючись. Ой, і я колись прощав ся... як тяжко було йти...

Місяць усе яснійше світить — глибока ніч.

Крізь вікна шпиталу мерехтить слабеньке світло.

Дивлю ся на сосни. Легкий вітер повіває, на деревах листе шумить, а сосни — мовчать.

Хочу вертати, але що там чорніє? Могила? Так. Хрест на ній біліє. Схиляю ся, засвічую сірник — читаю... так, борець тут спочиває, молодий, з мого полку... не знав я його...

Тепер мені ясно, знаю, чому сосни мовчать. Не вільно їм збудити героя.

Вертаю... що-ж йому тут лишу? —

Пригадав я собі, що з дому в листі нині дістав я першу весняну квітку.

Зівяла вже, але нічого, — з нашого вона краю — ся квітка, а се мій земляк, що тут спочиває. Вийму її, закопаю в вогку землю, нехай хоч порошок рідної землі буде в його могилі, коли ся квітка струхне.

Світив місяць, здасть ся мені, яснійше, як я квітку закопував, — а сосни схилили своє галузе, на мене упала капля — їх сльози, — знаю.

Зора Гегедіш.

Ліричне інтермеццо.

Таке собі хвилеве воєнне знайомство. Стріча на танку, година вечірньої розмови, дві-три пісні біля старого фортепяну — й на тому край.

Треба скоро йти спати. Завтра похід, а позавтрі?

Хто тепер може знати, що буде позавтрі?

„Ось ваша спальня, тут шклянка води. Добраніч!“

„Добраніч! Сердечне спасибі вам, пані!“

І розійшли ся...

Яка біда постіль, як чисто в кімнаті, які гарні книжки! Узав першу, що попала під руки, читає. Вірші. Промовляють до серця, мовби се були його власні твори...

Гарна річ мир!.. Тиха хата, квітки, книжки й пара білих рук, що дбають про тебе. Куди не підеш, простягають ся за тобою та шукають тебе, мов якор скали в морі. Все лиш тебе. Такі білі, вузькі пальці, що дріжать усіми судорогами душі — її післанці.

А на вікнах квітки, а за вікнами дерева, мов вірні сторожі, а над ними осіннє лагідне небо, поважне й задумане, мов зрівноважена людина, котрої ніщо не здивує. Освідомився та глядить на світ і на себе під кутом вічності...

Лиш той місяць, той срібний місяць! Чого він так заглядає в хату? Треба занавісу спустити...

Гарна річ мир!

І молодий поручник засипляє здоровим, тихим сном, не знаючи, що зараз таки за його стіною десять білих пальців розплітає золоті коси та гладить їх довго, довго, без кінця, мов весло морську філю, не знає, що рожеві уста тулять ся до білої подушки й шепчуть щось до неї довго, довго, мов до повірниці...

* * *

А на завтра?

„Добрийдень вам, пані!“

„Добрийдень, пане четарю! Як спали?“

„Спасибі, мов у рідної мами. А ви?“

„Я...?“

„Мабуть недобре.“

„Звідки знаєте?“

„По очах бачу.“

„По очах? ... Вітер відчинив віконце, а сосни так голосно шуміли, що годі було вснути ... Що вам подати на сніданне?“

„Що ваша воля.“

„Кажіть, що любите найбільше.“

„Вас, пані...“

Глянула, спаленіла й вибігла з кімнати...

Таке собі хвилеве, воєнне знайомство. Двоє людей, що стрінули ся вперше, а може й в останнє перекинуло ся декількома словами. Ліричне інтермеццо в героїчній поемі, декілька тихих мольових акордів у гучній боевій фанфарі, декілька пільних квіток, що посинали ся з снопів на тік, на яким молотять збіже — валять ціпи.

Таке собі хвилеве знайомство, що блисне, як осіннє сонце, а все-ж лишає смуток на віки.

Таке собі хвилеве, воєнне знайомство.

* * *

Дали знак. Заграла трубка. Треба йти.

„Спасибі, пані. Як вертатиму, поступлю. Як ні, не поминайте злом. Будьте думками при мені, там у полі. Як уміратиму, згадаю нинішню ніч, тиху кімнату, біду постіль, книжки, квіти та — вас“.

„Може я перше вмру. Тепер такі часи.“

„Не кажіть того. Жийте. Променійте красою та сійте добро. Гоїть рани, які ми завдаємо, мусимо завдавати.“

Припняв шаблю, бренькнув острогами — побіг.

Зперед дверей озирнув ся ... Пішла несвідомо за ним ... Біг стежкою до воріт, а листє летіло за ним. Пожовкле, осіннє листє. Чпало ся його ніг, мов просило, що й воно хоче туди на поля, де гуляє смерть, хоче впасти під голови тим, що падуть — падуть, як воно ...

* * *

Перед вулицею море ранньої мряки. Щось у ній суєтить ся, шумить, гуде, гуркоче. Коні, оруже, гармати.

Переступив поріг, аби потонути в ній. Вірний слуга підвів карого коника та піддержав стремено. Скочив, поводи взяв у ліву руку, праву приложив до шапки.

„Прощайте! Жийте! Променійте красою та сійте добре ... А мені дайте білу рожу, рожу з ваших рук. Припну собі до грудей.“

Побігла, вирвала що найкращу та на пальчиках стала, щоб через паркан подати.

Саме тоді заграли сурми. Кінь стрепенув ся, рожа впала на землю ...

Тільки рукою махнув. „Оттак і мені мабуть лежати“ — казав його сумний усміх.

Пігнав.

А вона довго, ще довго стояла, вдивляючи ся в імлу, котра його пожерла. На тій імлі бачила його, як бачить Японець душу предка на гладкім плесі дзеркала.

Бачила його й не могла забути, хоч було се таке собі хвилеве, воєнне знайомство, таке ліричне інтермеццо в героїчній поемі

* * *

Минула осінь, настала біла зима. Тяжка, важка зима. Як-ж жахливі ті заверухи, які довгі, безконечні ночі, як та весна чомусь барить ся! Не хоче йти!

Прийшла.

Виросло нове листє, зацвіли свіжі рожі, вернули птахи домів.

І той відділ, що тогідь постоем у селі стояв, також вертав ся.

Вибігла з хати, щоб побачити його.

Здорожені, копитами вкриті, їхали червоні улани. Одяги на них полинялі, лица вітром оббиті, пригодами пориті. На плащах блищить до сонця необсохла кров.

Пересувають ся, мов спомин тамтих, колишніх, свіжих і блискучих-палких, пересувають ся, мов образ, обкоптілий димами пушок і забарений кровю, полинялий образ, від котрого пооблігала кусниками краска й мов пліші сіріє полотно.

Пересувають ся попри ворота чвірками. Поважно й гордовито, з гордістю людини, що сповнила свій обовязок — тяжкий і невеселий ...

Приложила білу ручку до чола й дивить ся, — шукає його. Нема — нема — нема ...

Аж ось його кінь, його вірний слуга, його — порожнє сіделце.

А де-ж твій пан?

Зрозумів трівожне питання очей і рукою показав на землю. Саме там, де колись упала була її біла рожа.

Відвернула ся та глянула в город. Зівяли трави й поникли квіти. Сонце сховало ся за хмари. Лиш той його сумовитий усміх висів в імлі. І куди не йшла, бачила його, мов Японець духа свого доброго предка на гладкім плесі металевого дзеркала. І бачитиме до віку ...

Хоч то було таке собі хвилеве, воєнне знайомство, таке тільки ліричне інтермеццо.

Богдан Лепкий.

*Українські Сіхові Стрільці
Полковник Уринько Коссак зі старшинською полку
22. IX. 1915*

З ліва на право: підх. Н. Волосянський, пх. Н. Ілецький, пх. Р. Гаванський, чет. П. Франко, пх. І. Берегуляк (сидить на паркані), чет. О. Навроцький, чет. В. Кучабський, пх. Калинець (сидить на паркані), сот. А. Мельник, пх. В. Соловчук, сот. др. О. Левицький, сот. Р. Дудинський, отам. В. Дідушок, хор. Т. Черник, хор. др. мед. В. Білосор, сот. О. Яримович, пх. Ю. Соколовський, полк. Гр. Коссак, от. С. Іорук, пх. І. Яремич, сот. Д. Вітовський, чет. др. М. Новаковський, сот. О. Будзинівський, чет. Б. Гнатевич, хор. Т. Ковалик (видно лише шапку), хор. П. Дідушок, сот. Р. Сушко, пх. А. Домарадський, хор. Н. Суховерський, хор. І. Тучапський, пх. С. Яремкевич, пх. І. Пасіка. (З'яв. І. Іванець в с. Вісню над Стрипою).

На стрілецьку нуту.

(Посвята полковникови У. С. В. Коссакови).

Орле-Отамане,
пійдемо у бій, —
сповнимо у бою
кождей приказ твоїй.

Пійдемо з тобою
в верх... чи в хлань — на дно,
жити — чи умерти,
Стрільцям все одно.

Йдем на смерть... гармати,
в верх... чи в хлань на дно...

В воскресенне Неньки
вірим — ми в одно!

Смерть нас не лякає,
ми не знаєм сліз;
Неньку визволяєм
із кайдан-заміз.

Довелось Її пити
горя чашу вицертъ, —
Стрільці всі готові
на життя — чи смерть.

Ми тим всі щасливі,
що від снів і мрій
доля нам судила
йти за волю в бій.

Кождей приказ в бою
сповнимо як слід, —
бачив Бескид гордий
наших сто побід.

Хай побіду бачить
ще Дніпро і Дон, —
хай про волю... долю
здійснюєть ся сон.

Осінь-хуртовина
листячко змела,
прибере в квіт-листві
знов вітка — весна.

Онивом ми тільки
в черзі покоління, —
жертвою безсмертні,
хоч в гріб ляже тлінь...

Жертвою безсмертні,
бій веде до змін, —
новий храм наш стане,
новий дім з руйн.

Зарища... руйни
прибере яр в квіт
і по днях темряви
засіяє світ.

В вільній Україні
Стрільців спомяніть!

Орле-Отамане,
без сліз і тривоги
їдемо в бій з тобою
сотнями з залог.

З нами правда... Бог!

Уляна Кравченко.

Слідами пісні У. С. С.

II.

(Зміст: Дзеркало життя. Потреба здібностей, часу та сприяючих обставин. Убога „Пресова Кватира“. — Які пісні співають варполянські дівчата? На порозі розчаровання. Мрочкова кантина. „Квіт упавшого народу“. Полеміка пісні).

Колиб хто, маючи обсерваційний зміст, ближше вглянув у життя У. С. С., побачив би, що життя його докладно відбивається в його піснях, по більшій частині питомих; пісня являєть ся доповненням стрілецького життя. Та з поодинокими добами переживань — змінюють ся також і стрілецькі пісні. Інші пісні співали стрільці в часі свого побуту на Угорщині, коли ворог зайняв рідний край, інші, коли вони з весною м. р. весело повитали давно неоглядану вітчизну.

А й опісля пісні, які вони співали в різних місцях свого постою, відбивають у собі обставини стрілецького життя, — їх радість чи невдоволення з різних розпорядків їх вищої команди, а накінець і признание чи обурення — супроти своїх старшин. Саме на тлі останнього пункту повстала більшість питома-оригінальних стрілецьких пісень, з яких ми декілька бодай вчасти наведемо в відповідному місці.

Хто хотів би саме в повищому розділі вказаною дорогою доходити глибше до пізнання життя У. С. С., потребував би передовсім великих здібностей спостереження, часу та сприяючих обставин. На мою думку — найліпше міг би з того вивязати ся саме У. С. С. Та тепер ледви чи котрому з них дозволив би на се час, перериваний різними зайняттями військового характеру в Коші, а в полі, — то вже цілком не можливо забирати ся до довшої праці, що вимагає спокою й уваги.

Правда, є в стрілецтві відділ „Пресової Кватери“, та він не признаний офіційно й тому більша кількість людей не має спромоги до нього належати, а тих декілька одиниць, що в ньому тепер працює, ледви може упорати ся зі щоденною хронікою. (Се тільки на літературному полі, бо в інших напрямках сей відділ досить розвинений, напр. на полі фотографування).

Багато ще невідрадних обставин можна-б тут вчислити, та годі зневірювати ся, воно певно колись направить ся!

Та заки хто найдець ся, що заберець ся до докладного обговорення мого предмету, я в доповненню до повищого нятяку подам загальні нариса й побіжно зазначу, яким робом і наскільки стрілецька пісня приміювала ся до стрілецького життя в даній добі, наводячи всюди хоч часті пісні, характеристичної для якогось протягу часу.

Першому стрілецькому злетови з початком війни (у Львові та Стрию) товаришило велике завзяте духа й шовіністична та заїла ненависть до Москалів; не диво отже, що й пісень добирали таких, де внутрішні почування знаходили-б свій вислів. Модної пісні не можна ще в ту пору назначити; співано багато пісень з однаковим захопленням. Замітна зворотка з того часу є:

*Стій, царю, стій,
Настав вже бій;
Хоч Вкраїна ще в неволі,
То вже чути бій на полі...
Ой, ще будеш висів, царю, і т. д.*

Співано також „По морю, по морю“, „Ми жертвою в бою“, „Який то вітер“, „Ой, у лузі червона калина“ (мельодія Ст. Чарнецького) і б. ин.

Наглу зміну в душевній настрою стрілецтва можна було добачити в перших тижнях стрілецького постою на Угорщині — в Горонді та Страбичеві. Первісне завзяте й запал охололи, а радше усталили ся, стрільці наче споважніли духом. Рівночасно з обдумуванням великої мети, до якої їм слід простувати, обзиваєть ся в них туга за домом, чого в першій хвилі не було, й вони шукають розради в сумовитих і тужних піснях, що пізнійше рідше в них трапляєть ся. Ясними вечерами вересня виходить товариство на вулицю й тужними співами, як „Прощаюсь, ангеле, з тобою“, „Рече та стогне“ і т. ин. вколисує угорське село. З часом шукають стрільці забуття у вражіннях чогось нового. Сходять ся вечерами на вино — та шукають розради в розмові з угорськими дівчатами й — циганками. Тоді повстає знана кождому стрільцеві пісенька, тоді модна:

*Циганочко, циганочко, циганочко моя,
Кравць ся серденько, кравць без ножа... і т. д.*

Товариші зачинають нетерпеливити ся, стають нервовими й дожидають коли їх уже пішлють „на Москаля“, й тут повстають такі собі оригінальні рядки:

*Будем бити Москаля, (3)
Аж му буде траляля (3)!..*

Співаєть ся тут також таке, як „Гандзю мила, Гандзю люба“, „А я ішов, вуйна жала“, „Бодай ся когут знудив“ і ин. А йдучи на вправи, далеко за село, співано:

*Машерують добровольці через Мезетеребеш,
Чи то військо, чи то банда, ти ніяк не розбереш...*

а дальше:

*Кріси мам, як тички,
А на плечах тлумачки.*

Один світить Божим тілом, а друиий коліном і т. д.
(на мельодію: „Ой, зацвила черемшина“). Чи ж повищий уривок пісні не малює вірно тодішнього життя й відносин у стрілецтві?..

Уже в половині вересня (1914) виходять усі стрільці в поле, тільки хорі й нездібні застають ся в С. Коші. І саме в сїм місці зачинаєть ся той замітний поділ у стрілецтві: поле й С. Кіш (кадра).

З перших стрілецьких боїв найзамітнійші: на Ключі, під Стриєм, Дрогобичем, Синевідськом і на горі Кубилі; вони знайшли свій відгомін у декількох питома-стрілецьких піснях, уложених стрільцями-Гуцулами. Опісля майже цілу зиму проводять стрілецькі сотні коло Бескиду. На Бескиді завязав ся так зв. „ширборклуб“ (товариство пива й вина; — *sör-bor* мадярські слова: пиво-вино), членами котрого були найліпші стрільці-співаки. Вони сходять ся що дня перед наметом стрілецького штабу та співають пісні ріжного роду. Саме тоді входить до стрілецького репертуару пісня Б. Лепкого „Журавлі“ та стає на довгий час модною. Співають ся пісні: „Поховали отамана“, „Чорна хмара зза лиману“ і ин., а попри те й веселі, пр.:

*Ой, піду я до дохтора
Бо я чось дуже хвора... і т. д.*

Залюбки співаєть ся тут і польські пісні веселого змісту, напр.: „Czemu ty, dziewczyno“, „Na krakowskiej wieży“, „Mamciu moja, mamciu!“ і ин. У поході співаєть ся також модну тоді пісню, де між иншим говорить ся:

*Попереду сотник іде — раз, два, три,
Він до пекла з нами іде; раз, два, три,
Бо він хлопець, як сметана,
Має рангу капітана і т. д.*

Тимчасом у Січовім Коші на Угорщині по перших стрілецьких боях збираєть ся значне число стрільців, що прийшли на відпочинок з поля або повиліченню з одержаних ран зі шпиталю. Зачинаєть ся організація Коша. Поза короткими вправами не мають товариші нічого до роботи. Сходять ся на квартирах або по гостиницях і тут при чаю й вині співають свої пісні та виучують ся малярських. Малярська любовна пісенька „Szép aszannyak kuriczálok“* (До гарної жінки залицяюсь) була довго на устах стрільців; аж у Галичині вона призабула ся. Співано також „Nékem hajan aszszany kel“** (Хочу мати таку жінку), малярський гимн і ин. Сі пісні прийняли ся також і в полі.

У перших днях січня (1915) вибирав ся С. Кіш з Горонди до Варполянки коло Мукачевя. Стрільці, що тоді там були, оповідають, що не тільки сільська молодь, але й старушки виправляли стрільців з плачем за село, просячи їх, щоб вони приходили до них що неділі заспівати . . .

Найдовше, бо поверх пів року, був С. Кіш на постю у Варполянці (Замковій Паланці). Тут мешкають угорські Українці-Руснаки, але більшість становлять Німці-кольтоністи. Вони, дарма, що чужий народ, з часом так привязали ся до наших стрільців, що любили їх як власних синів. Вони захоплювали ся стрілецькими „концертами“, яким прислухували ся що вечера. Серед широкої вулиці збирав ся стрілецький хор і, починаючи від пісні: „Ой, у лузі червона калина“, співав до пізної ночі. Навколо їх збирала ся вся тутешня молодь, а по кожній пісні лунали голосні оплески й оклики: „Eljen Ukráiná! Szép, perszép!“ (Славно, Україна! Красно, чудово!).

Стрільці співали часто в церкві в Мукачеві, а декілька разів давали дійсні концерти для малярської публіки, яка їм за кожним разом улажувала формальні овації. І диво, що такі шовіністичні Мадяри, котрі з ненавистю дивлять ся

на все, що чуже, признали „Україні“ першенство пісні! По всіх довколишніх „руснацьких“ селах були стрільці звісні ізза своїх пісень; вони так позискали собі мешканців, що ті приходили з далеких сіл і запрошували стрільців на весілля та хрестини.

По кількамісячнім побуті стрільців у Варполянці не було тут дівчини ні хлопця, щоб не знав декілька українських пісень. Дівчата, працюючи в полі або йдучи ввечері на прохід, співали „Ой, не ходи, Грицю“, „Бодай ся когут збудив“, „Через річеньку, через болото“ і ин., а шестилітні хлопці, ставляючи ся в чвірки, співали „Гей, там на горі“ та „На вулиці сурма грає“ . . . Лагідне угорське підсоння й добрі люде ділали додатно на виздоровління хорих чи змучених стрільців, що приїздили до Паланки. Вони своїми піснями й веселою вдачею так приєднали собі тамошніх мешканців, що ті з плачем, як своїх дітей, виправляли стрільців з села, коли вони з початком липня м. р. вибирали ся до Галичини.

Першим місцем постю С. Коша в Галичині було село Камінка в скільських горах. Треба зрозуміти, як страшно відбила ся на стрільцях та ріжницях між багатою Угорщиною та знищеною Москалями убогою Камінкою; як прибивав їх серця вид убогих, зажурених і тому й непривітних селян Камінки! Задля невідрадних обставин, серед яких жило ся тут стрільцям, нервовість доходила до найвищого ступня. Заглушення її шукали стрільці в ходженню по лісах на малини — та в російській пісні „Жиди хотять свободи“, яка перед виїздом з Угорщини стала модною в інтелігентів. Попри неї співали — на Угорщині рідше „Спить город“, „Отчего эта ночь“, „Росіє, Росіє“ й перейняту від полонених салдатів-Українців пісню

„Прощай, деревня, прощай, Кавказ“. Стрільці-Гуцули співають пісню „Про Маківку та Степанівну“. Сю пісню зложив хтось саме по битві на Маківці — в маю. Ось вона:

*Гей, дівчина молодая приняла камину,
Ідуть наші добровольці з гори на долину.
Поставали всі рядами тай стали у лаву;
Як вибили Москаленьків, дістали похвалу.
. . . Товаришка Степанівна з стрільцями бідує,
Стрільці бють ся на Маківці, вона бандажує.
. . . Ой, Маківко нещаслива, скажи ти зрадлива,
Скільки наших товаришів ти зі світа змила?
. . . Ой, бють коні копитами, аж камінне скаче,
А за наших Степанівнов цілий курінь плаче! . . .*

Новий командант У. С. С. Антін Вариво́да.

* Читай: Сейп осінньок курі́зальок.

** Читай: Некем го́йон бсонь кел.

До витворення якоїсь модної пісні у стрільців-інтелігентів тут не прийшло. Натомість вірне змальованне переживань С. Коша в Камінці можна знайти в тодішніх числах стрілецького гумористичного органу „Самохотника“, що виходив тоді літографований досить часто й містив гуморески та ідкі сатири на тему „стрілецького дня“. М. ин. якийсь реконвалесцент під прибраним іменем Тамбор нарікає на відносини в стрілецтві під ту пору, яких і не знести було, а при кінці кличе майже розпучливо:

*Гей, Горондо, Вартоляно, камінецькі гори, —
За що мучать нас так дуже? Ми всі ідем в поле!...*

Характеристичною вказівкою на тодішні часи є також „12 стрілецьких — рідко“ С. Смика, де м. ин. є таке:

*Рідко котрий стрілець ходить взутий...
Рідко котрий інтендант в голоден... і т. д.*

Але бувало там і таке:

*Порічки, вершини і малини —
І всякі інші „ростини“
Можна набутти тано у баби Тетлини!...*

На сім місці треба також сказати дещо про стрілецьку кантину, що заснувала ся ще на Угорщині й саме від часу побуту С. Коша в Камінці має для нього неабияке значіння. Тут збирають ся переважно стрільці-інтелігенти на поговорку, а коли при пиві й вині трохи підохотять ся, затягають пісень і сиплють дотепами. „Кантина“ рішає від тепер завжди про модну пісню в Коші.

В часі побуту в Камінці співано в кантині побіч інших пісень — найчастійше: „Журо-ж моя, журо!“ а з чужих чеську „Šedl drotař přeř ulici“, — та німецький гимн „Die Wacht am Rhein“. Зате в погідні вечері можна було почути тенорове сольо тов. Семаня „Гетьмани, гетьмани“, або тов. Банаха „Finale“ (Б. Лепкий—М. Січинський), що співали під голим небом, а голос їх лунав далеко скільськими горами та вливав у слухачів сяку-таку розраду... А десь зі стодоли чи з оборога було чути мадярське „Szép aszszannyak kuriczálok“, що лунало наче спомин з угорської сторони.

З початком вересня м. р. переніс ся С. Кіш з диких гір Камінки до Майдану-Воднарова під Станиславів. Лекше відітхнуло ся тут стрільцям; тут повіяло на них справдешнім теплом рідного краю. В противенстві до вбогих і прибитих горем селян Камінки стрічають тут стрільці гостинних і свідомих людей, що розуміють значіння стрільців і вміють їх відповідно прийняти. Не диво отже, що тутешній побут Коша в дечім подібний до побуту його на Угорщині. Стрільці відзискують веселість і бодрість духа та відвдячують ся своїм господарям співами й веселими оповіданнями своїх пригод. — Співано тут найчастійше „Стоїть явір над водою“, „Ой, любив тай кохав“, що стало тоді модним, „Стоїть гора високая“ і т. ин.

При кінці вересня м. р. переходить С. Кіш до Гнильча, повіту Підгайці, а його тутешній побут є наче продовженням побуту в Майдані. Головно добачуєть ся тут оживлений як ніколи рух у стрілецькій кантині. Ось один обривець!

Стрільці, що мають відходити в поле, прощають ся тут з товаришами, що ще зостають ся в Коші. Запивають

дружбу та приятельську вірність. Ось ветає загальнозвісний вьому стрілецтву гуморист-інтелігент товариш С. Перчинський і напів жартом, зрештою з поважними рухами бекідника, говорить до „народу“...

„Квіте упавшого народу! Не трать надії в будучність і май віру в добрий вислід сеї заверухи-війни — для неньки України! Будь певний, що ми, котрі за Неї робимо „гефехт за гефехтом“, у полі і в кадрі напинаємо свої молодечі груди, — знайдемо по війні признанне в нашого патріотичного громадянства!“

— „Що дай, Боже, — амінь!“ — перериває хтось з гурту, — а т. П. докінчує: „На здоровле наших братів — „самохотників“ у полі й за добро неньки-вітчини — вишіймо ми, квіт упавшого народу, отсю чарку „вопає шнапур — ає!“ З народом!...“

Лунає веселий сміх товариства, вдаряють ся чарки, сиплють ся здорові дотепи, а опісля ціла кантина трясеть ся від голосних співів...

Стрільці-інтелігенти співали тут (у Гнильчу) найчастійше „Ой, у гаю при Дунаю“, що було якийсь час модним, а товариші-Гуцули й середня кляса співали залюбки пісню про зведену „Катерину“ та „Ой, не Байда“, якої вичили ся від стрільців-рекрутів, що недавно затагли ся до У. С. Війська. Часто співано тут також зненавиджену саме „подем“ пісню: „Як ми прийшла карта“.

Не годить ся поминути тут оригінального рядка, що дає багато до думання:

Чоловік тепер — на бороду плов...

який співали підохочені товариші — й продовжали в безконечність, вставляючи замість слова „бороду“ різні слова після вподоби; напр.:

Чоловік тепер — на Москаля плов —

Чоловік тепер — на Микитку плов —

Чоловік тепер — на кантину плов — і т. д. і т. д.

Чи-ж не малюєть ся в повищих рядках добродушність і те дивне легковаженне, з яким людина, підохочена „з горя“, відносить ся до цілого світа?...

В перших днях падолиста (минулого року) переніс ся С. Кіш до Славентина коло Рогатина, а в тиждень опісля до Свистільник (сусіднє село), де й досі зостаєть ся. Тут повищий рядок поволі виходить з моди; товариші цілий падолист і грудень співали залюбки „Любов, дівчино, наче сон“, повторяючи всі попередні пісні, головно з Гнильча. Десь у січні с. р. стали співати „Ой, по горі, по високій“, що стало на короткий час модним. Товариші-Гуцули вернули знову до пісні про Катерину.

На нуту сеї пісні співають залюбки стрільці-інтелігенти в підофіцерській кухні жартобліві рядки, присвячені комусь з своїх товаришів, а найчастійше підхорунжому др-ови Ч., що тішить ся пошаною у стрілецького загалу. Ось дещо з них:

...А наш батько лисий лавов, великий розумом,

Гей, гей, уха-ха! — великий розумом,

Що не зробить головою, то доробить умом —

Гей, гей і т. д.

На Різдво прийшли з поля до С. Коша дві замітні пиятомо-стрілецькі пісні: а) „Вся старшина вже зійшла ся“,*

* На нуту: „Ой, на горі сніг біленький“.

якої з деяких причин не слід тут подавати, та б) згадана вже пісня „Поле і кадра нині торжествують“, перелицьована коляда „Небо і земля“. Першу з них співали вже і в Коші, але остання, що зачинаєть ся словами:

*Поле і кадра нині торжествують:
У полі бють ся, в кадри — „маркирують“...*

очевидно не прийняла ся. (Як бачимо, натякає злобно на „маркирантство“ товаришів у С. Коші).

Зате, наче в відповідь повищій пісні з поля, повстала рівночасно питома пісня в Коші, — оригінальна своїм добродушним змістом, про яку ми на ветупі згадали. Ось її часть:

*Стрільць, то велий нині пан,
Найбільший в цілім світі;
Йому чудесно всюди йде:
На війні — й при „кобїті“.*

*Все брацтво наше січове —
Компанія достойна,
Та перед водить тут усе
Преславна „стара война“...*

*Нераз між брацтвом січовим
Зла вістка надлітає,
Що наш отаман всіх „старих“
На війну посилав!*

— — — — —
*...Гарматні кулі не страині —
— Анї велика бочка, —
„Алярм“ миши крикнуть — і ми всі
Стаєм на збірїй — в Мрочка! (Властитель кантини).*

Сеї пісні певно не приймуть у полі й назвуть її „маркирантською“. Се потягне за собою нову „полеміку пісень“, овочем якої будуть нові питомі пісні в полі та в Коші.

Отсе загальні й дуже побіжні риси того, ще й так недокінченого образу, на яким стрілецька пісня загалом має явити ся як погідне дзеркало душі та дивних переживань усього У. С. Війська.

(Пр. Кв. Укр. Січ. С.).

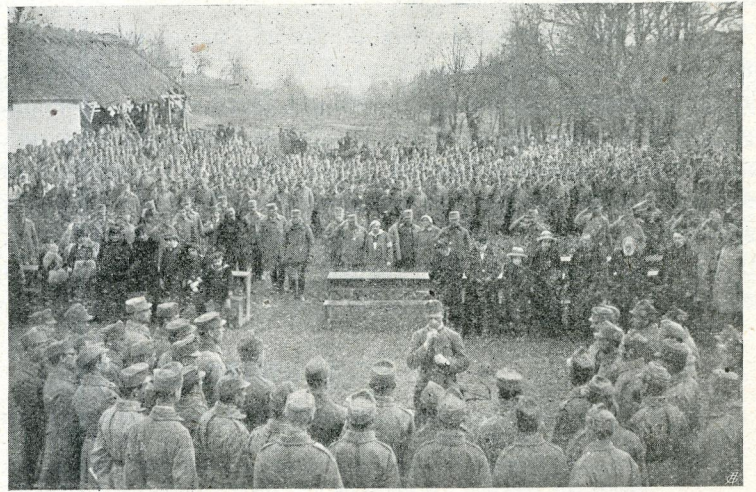
У. С. С. Юра Шкрумеляк.

В далекий бій.

*Я гадала, що ти мій, —
Ти пішов в далекий бій!
Ти пішов, — щемить у груди:
Що дадуть криваві труди?
Ти пішов — і я сама
Тут зостала, я твоя,
І душа горить огнем,
Чи той бій нам буде днем,
Що освітить нашу путь
І перейме кожду грудь?
Ти пішов, прапór же твій
Я держу в душі моїй,
З уст до уст і з рук до рук
Передам бїль наших мук
І перейде в незабудь
В кожде серце, в кожду грудь.*

Прїмавера^а Доня.

Стрільці — Шевченкови.

Неділя 2 квітня 1916 р. Мутні хмари покрили погідний учора небозвід. Із півночі тягне холодний вітер, нагадує недавно минулу зиму. Святочно прибрані селяне повиходили зі своєї старої церковці й гуртками стоять по вулицях, ждуть пополудня. На „лівобережу“ збірка всіх відділів Січового Коша. Година друга. Чвірками в поході відходять відділи на край села, з усіх вулиць тягнуть за ними громадками селяне. Всі простують до двора. Там заповіджений концерт у честь

Шевченка, там будуть святкувати великі роковини поета.

Сливе зовсім знищений, колись гарний панський двір роїть ся від людей. То сірі однострої, то яскраві одїння селян. На просторім подвірї уставляють ся стрілецькі відділи, по боках селяне. Високий танок прибраний зеленою, синьо-жовтими стягами й великим портретом Тараса, над котрим мальовничо повіває малиновий прапór з написом: „Молода Січ“ у Рогатині.

Здалека долітає звук маршової трубки. То запасний курінь новобранців приходить з Липиці Долішньої. Сходять ся гості. Високий штабовий лікарь др. Ковшевич, Українець, отаман полевого шпиталю в Шумлянах, декілька чужих пань Червоного Хреста, австрійські офіцери з довоколишніх постоїв і родини інтелігенції з околиці, переважно священників. Стрільцька старшина займає також місця побіч гостей.

На вільне місце, призначене на естраду, виходить січова музика. Її дирігент, підхорунжий Михайло Гавронський, здоровить зібраних, дає знак музиці. Загреміли грімкі акорди стрільцького маршу, дали знак, що починаєть ся свято. По скінченню маршу та по грімких оплесках зібраної публіки виходить на невисоке підвиспенне отаман Коша Українських Січових Стрільців др. Никифор Гірняк з промовою. В ній згадує про житте нашого мученика, Його віщі думи-пісні, Його терпіння, змагання, заповіт. Згадує й нашого мужика, котрого збудили з вікового сну ті пісні Шевченка, вказали дорогу до волі, протерли його заспані очі, розігнули поневолену спину. І так кінчить отаман свою промову: „Тепер, коли ціла Европа залита кровю, наш нарід не спить. Він будить ся й саме творить У. С. С. Се той Вашингтон, на котрого ждав Тарас Шевченко. Йдуть молоденькі борці в бій, несуть волю закутому народови, а за собою зоставляють могили своїх товаришів... Два роки тягнеть ся кривавий порахунок з відвічним ворогом, а ряди Січового Війська все збільшають ся. І хочби які страшні жертви, не склонять своїх голів завзяті борці, не спочинуть, доки не осягнуть свого. Тисячі матерей і батьків шлють молитву до неба, просять помочи для синів українського народу. Нарід жде з запертим віддихом переступлення кордону, визволення поневоленої України. Українські Січові Стрільці сотворять нову велику семью, а великий дух Шевченка благословитиме їх!“

Хор, під проводом підхор. Леся Гринішака, співає вязанку стрільцьких пісень, укладу У. С. С. М. Гавронського. Співає „Червону калину...“, потім улюблену-тужну: „Бачиш, брате мій...“. Співають сі самі, котрі переживали ті хвилі, котрі серед страшних невогд, серед голоду й холоду стояли на границі рідного краю, на голих хребтах Бескиду й бачили свою країну залиту ворогами. Тоді співали вони ту пісню. Ніхто не відчуває сили тої тужної пісні так, як ті, котрі переживали ті хвилі.

...Заки море перелечу, крилонька зітру...

Море, се розлогий рідний край, простора Україна! Неодин співав сю пісню, неодин уже стер крилонька в леті через рідне море-край, до волі-свободи... — Потім ішли дальші пісні: „Хлопці, алярм“, гей, вставайте“, „Летіла куля понад гору тай ударила у грудь мою“, „Ой, нема то кращих хлопців над січових добровольців“, „Ой, впав стрілець украй зруба...“, та „Слава, слава, отамане, ой, ти батьку наш...“ По відспіванню сеї вязанки обспало зібране товариство й гості співаків щирими оплесками вдячности. Молоденький, піснадцятилітній стрілець віддеклямував поезію Шевченка: „Буває в неволі...“, а хор відспівав: „Стрільцькі похорони...“ Пісня про стрільця, котрий помер на чужині, впровадила всіх у великий сум-тугу, а кождому мимохить виступили сльози на очах. З очей д-ра Ковшевича канули сльози по старечім лиці та скотили ся по довгих, сивих вусах... Усім видавало ся, що бачуть „чорний — похоронний віз“ з домовиною помершого стрільця й „гурток стрільцький, що мовчки йде...“ Музика дуже вдатно відіграла увертуру: „Чар весни“, а по ній відспівав хор пісню: „Вис буря коло хати, стріху рве буйну...“. Тов. Лучинський віддеклямував поезію, котру написав на свято четарь У. С. С. Трух й вона зробила на присутних величезне вражінне. Головно в тій хвилі, коли товариш, звертаючи ся до Шевченка, говорить, що Його заповіт сповнений, що ось сини України йдуть у бій, окроплюють „злою“ кровю волю...

— Бачиш батьку!... — говорить — і в тій хвилі хор тихесенько співає „Червону калину...“.

Хор, у супроводі музики, відспівав Шевченкового „Косаря“, що випало чудово. Австрійський і український гимни закінчили свято.

Свято випало величньо, а молоді борці гідно помянули народнього пророка. Здавало ся, що на великім портреті заворушить ся постать Тараса, підіймуть ся заковані руки й поблагословлять „велику семью“, Його стомлені очі заплачуть на вид отсього моря не червоних жупанів, але сірих — сьогочасних одностроїв, а зі зболілих — придавлених грудей вирветь ся щире слово подяки...

Так святкували українські вірли пятьдесятьп'яті роковини смерти Шевченка. Серед моря крові, пожарів, руїн, нужди та промінів сонця волі...

У. С. С. Андрій Бабюк.

(Пр. Кв. У. С. С.)

Ряд викладів проф. Онезорге про Україну.

Подаємо отсе незвичайно інтересне й річеве, надіслане нам з Любеку звідомленне з першої половини викладів, які мав у Любеці про Україну й українську справу наш великий прихильник проф. др. Онезорге. Звідомленне про другу половину подамо, скоро тільки його одержимо.

В ряді відчитів, які мав у марті й квітні проф. др. Онезорге в Любеці про „Передумови відірвання України від Росії“ та про які ми вже донесли в ч. 77-78 „Вістника“, вийшов прелегент у вступнім викладі від сього противенства, якого на перший погляд не вирівняеш, між твердженнями польської та московської літератури, як і польських і московських державних мужів, з одного боку, та між історичними фактами з другого щодо поняття Україна. Во коли в Україні бачить ся не тільки під язиковим, етнографічним, історичним, поправді навіть під церковним, але й під геологічним і географічним оглядом виразно відмежену окремність і назверх замкнений, а в середині, не

зважаючи на всі невзгоди, які розлучують, тісно звязаний із собою організм, знаходить ся в 68 т. московського „Енциклопедичного Словаря“ дефініція України, що загалом не хоче нічого знати про територіяльне розумінне поняття й намагаєть ся позбавити слово Україна всякого політичного поняття, дефініцію, яка, що більше, не бачить нічого більше в українстві ніж щось у роді поезії в діалекті. Та навіть і сього скромного мінімуму для московських державних мужів ще забагато. В 1863 р. кинув тодішній міністер внутрішніх справ гасло: „Української мови не було, нема й не може бути.“ А так само заявив провідник польської шляхти, граф Борковський, у галицькім кравім соїмі, що загалом нема Українців, але тільки Поляки й Москалі. Одначе пан Сазонов поладнує справу сим робом, що перебиває козирем (адутом) і заявляє, що загалом нема Українців, Українці ніщо більше — як німецький винахід.

Проф. Онезорге виказує се противенство між публич-

ними твердженнями польських і московських державних мужів та правдою — нарисом російської історії. Бо коли російські середні віки рахують ся від прийняття християнства до панування Петра Великого, а зате за новий час хочуть уважати сю добу, в часі якої абсолютизм узяв гору над шляхетською державою, видаєть ся, немов з революцією від 1904 до 1906 р. настали найновіші часи Росії, коли має довершити ся переміна опертого на азізьким підложу деспотизму на монархічно-конституційну державу. Коли революція започала по всіх кутах і кінцях та приневолила царя підперти свій престіл, який заколивав ся, наданням конституції дня 19 серпня 1905, за котрою пішов 30 жовтня славнозвісний жовтневий маніфест, повторило ся тут се, чого вчить історія ліберальної ідеї в Австро-Угорщині, що в національно-мішаній державі кожда уступка конституційним думкам се заравом уступка в напрямі до національної самостійности, як переконуючо доказує се професор Геч у своїй знаменитій книжці з 1913 р. п. з. „Росія“ (Rußland). Ся книжка оцінює також українську справу, одначе без зрозуміння її повного обсягу та цілої глибини її значіння. Сі перший раз у Росії пороблені уступки націоналізмови, а через те й Українцям були-б за одним ударом відслонили перед заскоченою Європою досі майже невідомий їй факт, що буцім-то національно-одноцільна російська держава се поправді федеративна держава, котра, хоч яка строго одноцільна її величезна адміністративна сіть, її ніколи ненасичена завойовницька політика, її кольосальна військова сила, все-таки не змогла засимілювати ніодної з безлічи її підчинених націй, які творили сливе дві третини її населення. Коли-ж у першій Думі, що відбувала свої засідання тільки від 10 мая до 21 липня 1906, і в другій, також тільки від 5 марта до 16 червня 1907, щораз виразнійше виявляв ся федералізм, що негативно ставив ся до її теперішнього складу, заступив її щораз безогляднійший централістичний рух, що поборював окремішне життя поодиноких народів. Заставлена вибирати або вволити змаганню до автономії безлічи своїх чужих народів і таким робом піти шляхом габсбурзької монархії або здавити національні змагання зі здана властивою для Росії невблаганою послідовністю та безоглядною енергією, — в кождім разі енергією в негативних цілях, рішила ся Росія на другий шлях, відповідно до її більше руйніцького ніж будуочого характеру. Не тільки перевернено з найбрутальнішою односторонністю наданий саме виборчий закон, але й пробувано обманути цілу Европу щодо національного характеру Росії, що так несподівано виявив ся й нагнав стільки страху. Тому не хотіли признати ся, як мало знали федеративний характер Росії, як мало знали окремих характер особливо України, а поправді з щораз більшим заклопотаннем зачато слідити національне питання яко небезпеку, яка найбільше загрожує могутности й одноцільности Росії. Звідти такі заяви, як вище згадана Сазонова, буцім-то Українці се тільки німецька винахідка.

Одначе українське питання се цілком не дитина щойно російської революції, бо-ж і згадане твердження Валуєва майже пів століття старше, хоч воно має сю саму причину, що й проби обдурити в Сазонова. Що більше, українське питання сягає часів романтики, навіть часів Петра Великого, що своєю істотою так подібний до Катерини Великої, а властиво аж фатального договору з 1654 р., який позбавив Україну її волі й самостійности, ту Україну, котра в 1654 р., як щодо своєї історії та своєї культури, так і щодо церковних і зокрема своїх шкільних справ стояла значно вище від Московщини.

Далі подав бесідник у загальних нарисах погляд на цілу українську проблему. В другім і третім викладі виводив Онезорге, що й наскільки вже під географічним оглядом дані передумови відірвання України від Росії. Правда, Україна належить не тільки назверх до східної Європи, але зраджує також у своїй географічній окремішности східно-європейський характер, але посеред сього великого звязку відмежовуєть ся край, як під геологічним і тектонічним, так і під морфологічним, кліматичним

і ростино-географічним поглядом різко від Польщі й Московщини. Вияснивши наглядно свої висновки рядом світляних образів і карт, розглянув бесідник ближше наведені характеристичні географічні риси й опер ся на знаменитій географії львівського приватного доцента Рудницького, яка щойно вийшла з друку.

Потім, по обговоренню великості й числа населення України й виясненню своєрідної трудности добути докладнійші дані та представленню границь України на великій, навмисне для сеї цілі зробленій карті, перейшов проф. Онезорге до географії України, зразу до географії австро-угорської України, а пізнійше до географії російської України. Переробив область заселену українськими карпатськими племенами: Лемками, Бойками й Гуцулами, далі Підгірє, Росточе, Підлясе, Полісе, Волинь, Поділе, Покуте щодо характеру мешканців і їх осель, їх виробів та зазначив, у чім сила котрої області. Як на щось характеристичне для теперішніх границь названих областей указав на факт, що сі границі на півдні, як і на півночі австрійської України, не природні, штучно поведені й тільки мають державні причини, бо нація, мова, спосіб оселювання, характер, господарка та спосіб заробкування мешканців такі самі по обох боках границі. Бо як на полудні Лемки, Бойки й Гуцули живуть по обидвох сторонах угорської границі, так простягають ся краї Росточе, Волинь, Поділе й Покуте по обох боках російської границі; тільки Підгірє належить у цілости до Австрії й тільки Підлясе та Полісе належали аж до війни в цілости до Росії, але на будуче, сподіваємо ся, будуть прилучені до інших українських земель австро-угорської держави.

З Галичини, найбільшого з усіх австрійських коронних країв, яка більша від усеї Баварії й майже така велика, як обидві найбільші пруські провінції, як Шлеск і Бранденбургія разом, належала тільки значно менше ніж третина населення до Поляків. Західну часть Галичини, зложену з давнійших краківського й сандомірьського князівств Мало-польщі злучено щойно, коли при поділі Польщі галицьке й володимирське князівства, себто Волинь, остання справді на жаль тільки в дуже малій частині — дістали ся Австрії, з сими обома українськими краями, в погано-великий коронний край, що тепер, *pars pro toto*, одержав назву, яку мала спочатку тільки частина. Українська часть нинішнього коронного краю Галичини сягала зразу аж до місця, де Попрад пробиває Карпати, та до Вислока й обіймала тоді майже три четвертини нинішнього коронного краю. Під польським пануванням, під яким творило старе українське галицько-володимирське королівство зразу окремих лен, потім окреме воевідство польської Корони аж до 1772 р., спольщено захід сеї від віків української області, первісної вітчизни Українців, менше-більше в ширині 30 кілометрів від Вислока по Сян. Тому сьогодні обіймає українська частина менше-більше тільки дві третини нинішнього коронного краю.

Бесідник доторкнув ся також церковних і шкільних справ сеї части України, що належить до габсбурзької монархії, та підчеркнув тугу не тільки австро-угорських, але й усіх Українців за негайним сповненнем дансі їм перед кількома літами обіцянки, що дістануть на австрійським ґрунті український університет. Бо-ж усі інші Славяне мають національні університети, одинокі Українці не мають жадної національної вищої школи, хоч вони другий з черги наріц поміж усіма славянськими. Полишаючи вже на боці Москалів, мають сьогодні Поляки, число котрих далеко не дає й половини числа Українців, не менше ніж три університети: у Кракові, Львові й Варшаві; Болгари

незабаром два: в Софії й сей, який мають заложити тепер у Македонії; Чехи, Хорвати й Серби по одному в Празі, Загребі й Білгороді; тільки Українці, освіта та шкільна справа котрих перед битвою під Полтавою стояла найвище поміж усіма Славянами, не мають ніодного національного

університету, хоч їх сьогодні 38 мільонів голов. — Подібним способом, як названі краї, обговорював проф. Онезорге й інші українські області: Дніпрову низину, Дніпрову й Донецьку височину, Чорноморський Низ, Крим і північну країну Криму.

Заборона одеської „Основи“.

В програмі т. зв. „поступового блоку“, який творить більшість у російській Державній Думі та з'єднав разом і кадетів, що виступають з думської трибуни против утисків українства, разом з такими гонителями українського руху, як гр. В. Бобрінський, Чіхачев і Савенко з фракції „поступових націоналістів“, уміщено шляхом компромісу між иншим також і домагання „возстановлення“ української й жидівської преси, котрі в часі війни знівчено в царстві кнута до краю.

Бувший нижньоновгородський губернатор і провідник крайніх правих А. Хвостов, обіймаючи в жовтні 1915 р. спадщину по Маклакові, котрої швидко зрік ся князь Щербатов, заставив зараз цілу російську пресу говорити про себе, роблячи нечувану рекламу своїм плянам на становищі міністра внутрішніх справ. У розмовах із журналістами не поминув він при обійманню урядовання мовчки і домагань „поступового блоку“, зокрема також щодо обновлення знівченої української преси, та висловив ся про се так: „Сумніви щодо української й жаргонової преси можна рішити шляхом особистих зносин окремих діячів з міністром або з міністерськими урядниками, бо я рішуче не бачу ніяких причин виступати проти тої або другої преси, наскільки вона не нарушує існуючих законів або інтересів даного моменту.“* Отся заява, яку Хвостов повторив потім і в думській комісії, обороняючи ся перед опозиційними бесідниками, на око дуже ліберальна, та п'ятимісячне його міністріванне, закінчене скандальною аферою Ржевського, показало опісля, що коли „інтереси даного моменту“ дозволяють шефови внутрішньої політики Росії наймати за державний гріш убійників для забивання немилих йому осіб, то инші знову „вимоги часу“ обернули його заманливі слова про свободу української преси на її цілковите знівчення!

Після заборони всіх українських видань у межах київського генерал-губернаторства та по проголошенню т. зв. „закону Флорінського“, яким приневолювано Українців друкувати українські публікації російською правописом т. зв. „романівкою“, пошукали Українці захисту для свого слова в Одесі. І там від половини місяця серпня 1915 р. почав виходити місячний журнал „Основа. Вістник письменства, науки і громадського життя“. Як одвічальний редактор підписував „Основу“ І. Гаврилюк. На першій книжці сього журналу заповіджено писання отсих авторів: В. Винниченка, О. Коннор-Вілінської, С. Волоха, М. Вороного, М. Грінченкової, О. Грушевського, Д. Дорошенка, С. Єрємова, Н. Кибальчич, І. Нечуя-Левицького, В. Леонтовича, І. Липи, Хв. Матушевського, А. Ніковського, Л. Орченка, С. Русової, Л. Старицької-Черняхівської, Г. Чупринки, К. Широцького й ин. Передплата на рік 8 карбованців, а до кінця року 3 карбованці 85 коп. Адреса контори: Одеса, Коблевська вул., ч. 30, пом. 6. В проспекті зазначено, що передплату приймає ся в українських книгарнях Київ, Харкова, Полтави, Катеринослава, Одеси, Катеринодара, Петербурга й Москви.

Основа стрінула ся з великим попитом так, що перша книжка зовсім розійшла ся.

Та не довго довело ся проістнувати сьому журналові. Вийшло його тільки три книжки. Третя з черги, жовтнева книжка, що через цензурні обставини появилася друком аж у лютім б. р., була заразом і останньою. Не дивлячи ся

на те, що і ся і всі попередні книжки „Основи“, як се зазначено на книжці, була дозволена воєнною цензурою, її сконфісковано й ціле видання немов на глум домагання поступового блоку в справі української преси припинено на весь час війни!

Жовтнева книжка „Основи“, заголовний листок якої приносить у зменшенім форматі отсе число „Вістника С. в. Укр.“, містить на дев'ятох аркушах (ст. 136 + 2 неп.) формату „Літературно-Наукового Вістника“: „Мій сон“, оповідання Д. Марковича, докінченне оповідання В. Винниченка: „Босьяк“, посмертні згадки С. Єрємова: „De mortuis“, присвячені пам'яті Ол. Русова, К. Паньківського й В. Лесевича, опов. В. Леонтовича: „Vis major“, поему Л. Старицької-Черняхівської: „Великий погреб“, поезії Гр. Чупринки, статтю М. Новицького: „Десять літ життя катеринославської Просвіти“,* поезії Т. Тичини, розвідки М. Журливого: „В. Лесевич як філософ“ і М. Павловського: „Війна і кооперація“; потім ідуть образки з сучасної України Мик. Ковалевського п. з.: „З провінціальних вражіннь“, огляд С. Єрємова: „З хвиль життя“, записки В. Д.: „З життя і письменства“ й рецензії на „Нові книжки“, де обговорено повість О. Кобилянської: „За ситуаціями“ (Київ, 1914), вірші І. Боригорця: „Боротьба за Славян і народні права“ (Єлисавет, 1915), А. Ф. Саликовського: Пам'яті Θ. Корша (Ростов на Дону, 1915), „Український Науковий Збірник“, виданий київським Українським Науковим Товариством аж... у Москві (1915) та збірники харківського „Хлібороба“, „Весна“ й „Літо“ (Харків, 1915).

Не місце тут обговорювати ширше зміст „Основи“, одначе годі промовчати те, що і з політичних оглядів і з оповідань і віршів пробиваєть ся один голос протесту проти російського угніту, не то щоб був помітний назверх який натяк на т. зв. „російську орієнтацію“.

Хвостов пішов, а міністерство внутрішніх справ перейшло в управу товариша міністра графа Олексія Бобрінського. Чого по нім можна сподівати ся російським Українцям і українській пресі, оскільки роблено-б нові спроби видавати який український орган у Росії, про се найкраще говорить отся резолюція, прийнята на грудневім петербурзькім з'їзді монархістів, до яких належить і гр. Ол. Бобрінський:

„Під покривкою привернення „малоросійської“ преси й визволення арештованого в Галичині українця (себто митр. гр. А. Шептицького. Ред.) домагань ся поступовий блок від правительства припинення боротьби з мазепинством — політичним рухом, що є незвичайно небезпечним для цілости російського царства та в цілости витвореним, запомаганим і веденим Австро-Німеччиною“.**

Значить, російських Українців ждуть не полекші, тільки ще гірші репресії.

Яр. Весоловський.

Від редакції: Вище ми подали з 3-ої книжки „Основи“ гарний символічний вірш Л. Старицької-Черняхівської, в котрім змальована доля російської України в теперішню пору під важким обухом царизму, що завзяв ся живих нас положити в могилу. Але даремні зусилля гнобителя, — український народ „не вмере, не загине“.

* Катеринославську „Просвіту“ закрито саме за Хвостова.

** „Нов. Время“ ч. 14624.

* „Русскія Вѣдомости“, ч. 231 з 5 (18) X. 1915 р.

Посмертна згадка.

Максим Ковалевський.

Дня 5 квітня помер у Петербурзі знаменитий учений проф. Максим Максимович Ковалевський, відомий своїми роботами з історії французької революції й соціології. Покійний відзначався симпатіями до української справи й був президентом „Товариства ім. Шевченка для допомоги учням вищих шкіл у Петербурзі“. Смерть його стрінуло українське грома-

дянство з великим жалем, виразом котрого були численні вінці, зложені на домовину, напр. запомоговим тов. ім. Шевченка, Українською Громадою у Петербурзі й т. д. і телеграми, по-прислані з усіх закутин держави, напр. від „Українського Наукового Товариства“ в Києві й ин. і т. д. Уродився Ковалевський 1851 р. у Харкові. Ширшу згадку подамо в найближшій числі.

Честь пам'яті великого Покійника!

Вісти.

Наших передплатників, полонених земляків і всіх борців за українську справу та її прихильників поздоровляємо з великими святами. Христос воскрес! Воскресне Україна!

До наших читачів. Замість заповідженого одного побільшеного числа видаємо такі два нормальні, хоч притім треба було побороти значні друкарсько-технічні труднощі, щоб дати нашим передплатникам більше матеріалу для читання на свята. З свого боку звертаємося з проханням з'єднувати нам як найбільше нових передплатників, памятаючи на те, що форма та зміст часописи, до того в Відні та в часі страшної дорожні, тісно зв'язані з ступнем прихильності читачів до видавництва. Передовсім число передплатників серед українських військових кругів під кожним оглядом замале.

Жертви на українські школи на Волині. Запасний курінь У. С. С. через д-ра Никифора Гірняка за март кор. 790, о. Лопушанський з Кинашова 10, о. Ковальський зі Скоморох Старих 10, о. Каблак з Липиці Дол. 6, о. Кишакевич зі Львова 20, А. Жук 20, Іван Крип'якевич 50, Українці полонені в Ф. через „Союз визволення України“ 800 (пізнійше додатково ще 200 К., отже разом 1000 К. *Ред.*), о. В. Ганицький з Рудна 10, „Союз визволення України“ 856 К. Разом 2.772-03 К. Грошеві жертви на волинські школи просимо пересилати на вкладкову книжечку ч. 9888 тов-а „Дністер“ у Львові, вул. Руська, ч. 20, та рівночасно повідомляти про те карткою „Бюро культурної помочи“, Львів, вул. Бляхарська, ч. 11, II пов.

Новий український вечір союзу „Україна“ в Берліні. Дня 12 квітня в середу уладив союз німецьких пособників українських визвольних змагань „Україна“ новий вечір з науковими викладами в великій залі засідань пруської палати послів. На вечір з'явилася дуже добірна публіка. Председатель „України“ для північної Німеччини ексцеленція Ріхтер, колишній державний міністер, привітав незвичайно численних гостей і мав потім заповіджений виклад про „Україну в світово-політичному значінні“. Референт дав ясний образ значіння, яке одержує в щораз більшій мірі українська справа не тільки в пресовім світі й суспільності обидвох центральних держав, але й указав також на те, що навіть в Англії, Франції й північній Америці, не зважаючи на те, що про се з уваги на користи їх союзника не треба б розводити ся, закріплюється ся щораз численніші обговорення української справи в прихильнім для Українців дусі. Вже се доказує, яке велике річеве значіння має ся державно-історична проблема.

Ексцеленція Ріхтер подав далі знаменитий образ господарських відносин України й поробив з того висновки, які вільно висловити навіть при обмеженнях цензури. Одначе справедливо підчеркнув він, що скромне вияснення всіх дотичних відносин, як бесідник їх представив, насуває кожному тямущому відповідні світово-політичні висновки так ясно, що він здержується від їх окремого висловлювання.

За дуже розумні висновки подякувала публіка референту довготривалими оплесками.

Потім повторив др. Фальк Шупп свій виклад, який мав уже в Липську, про „Україну яко браму Німеччини до

східних країв“, про що ми вже дали в „Вістнику“ звіт. Сього викладу вислухано також з найбільшим зацікавленням і прийнято його довготривалими оплесками. Накінці показав референт новий ряд знаменитих світляних образів, котрі торкалися міських і сільських мотивів України, історичних памяток і місць, які заслугоують на згадку, народньої ноші й типів. До всього давав др. Шупп докладні пояснення. Живе признание гостей було нагородою за сей додаток до дуже інтересного викладу.

„Рідна Хата“ й російський бюрократизм. Єлисаветські Українці подали через свого представника М. Левицького (відомого кооперативного діяча) до місцевого уряду устав заснований ними „Українського літературно-музично-драматичного Гуртка“ імени М. Кропивницького. Руководячи ся столипинським циркуляром про іногородців, місцевий уряд відкинув подання Українців. Левицький вніс на се протест до першого департаменту сенату. Аж тепер сю справу розглянув сенат і не згодився в своїм рішенні з присудом місцевого уряду та доручив йому переглянути сю справу наново. Отже для розгляду українського подання потрібні були російському урядові три роки.

Українці й москвофіли. З нагоди святочного відкриття першої галицької гімназії й курсів російознавства для Галичан, які скінчили австрійські середні школи, „Новое Время“ виступає гостро проти преси півдня Росії, яка дуже неприхильно віднесла ся до „москвофільських зайд“. „У Ростові виступили проти них“, пише „Новое Время“, „замасковані мазепинці, що тепло умістили ся в газеті „Приазовській Край“. І хоч „Карпато-руси“ всюди відкрито й голосно проголошували, що вони поки-що тільки гості Росії та яко гості не можуть брати участі в партійній боротьбі в Росії, все-ж у першій статі, в якій повідомляється про приїзд утікачів до Ростова з титулом „Галичане в Росії“, їх названо не „руськими“, а тільки „москвофілами“. Так відрікається преса та громадянство на Україні від москвофільських зрадників свого народу.

Бібліографія.

Видання „Союзу визволення України“.

Др. Іван Крип'якевич. Українське військо. Короткий історичний нарис. З малюнками. Відень, 1916. Стор. 22. Ціна 40 сот. Змістом сеї гарно й легко написаної книжечки є коротка історія українського війська від найдавніших часів до XIX в. включно. Відповідно до того розпадається ся сей нарис на такі розділи: I. Княжі часи. II. Початки козаччини. III. Гетьманщина. Січ. IV. Українські військові організації в Галичині 1848 р. Ілюструють книжечку отсі образки: Козацьке військо в поході; Київське військо (з життя Бориса й Гліба); Козаки (сучасна гравюра); Запорозький корабель; Запорозька Січ (у половині XVII віку); Козак (Старинний малюнок); Сотник. Полковник. (З малюнків XVIII в.); Запорозька Рада; Запорожець; Чорноморець перших часів; Українські гірські стрільці (1849 р.) І зміст книжечки і її ілюстраційний бік запевнюють книжечці як найширше розповсюдження. А вже повинна вона найти ся в руках кожного члена У. С. Стрілецтва й кожного вояка-Українця загалом.

Ріка Припять на Полісся.
 Взорець образка з альбуму:
UKRAINA.
Land und Volk.

Україна. Край і нарід.
 40 образків з німецької книжки „Ukraina“ д-ра Степана Рудницького. Титуловий рисунок пані Олени Кульчицької. Відень, 1916. Ціна 2 К.

Отсей прегарний альбум, виданий „Союзом визволення України“, повинен найти ся у кождім українськiм інтелігентнім домі. Спішіть з замовленнями, бо наклад невеличкий!

Замфір К. Арборе. *Ukraina și Romania.* Букарешт, 1916. Стор. 46. Зміст: I. Др. Н. Йорґа й др. Раковський; II. Національне й загально-людське; III. Український нарід; IV. Україна й Румунія; V. Федеративна Австрія. Зазначуючи ось тут вихід книжки нашого щирого прихильника проф. Арборе, сподіваємо ся, що в найкоротшім часі заговоримо ширше про неї.

Василь Хома-Довський. *Ukraina i Ukrajinci* (з етнографічною картою України). Загреб, 1916. Стор. 72. Ціна 1 кор.
 Зміст: Передмова; Вступ; I. Територія України; II. Повстання й упадок старої української держави; III. Нова українська держава та її союз з Росією; IV. Україна під Росією й Австрією; Змагання до віднови української держави; Короткий перегляд літератури про Україну й українське питання (в німецькій, московській, чеській, болгарській і українській мові). Заголовки поодиноких розділів указують, про що з української справи інформує автор хорватську націю, серед якої стільки симпатій для нашої неволі.

Видання, надіслані до Редакції:

Ukránia. ч. 5—6. Редагує др. Гіядор Стрипський. Зміст: Оружне братерство Угорщини й Українців; Імре Водічка. Релігійна унія Українців і жидівство; Переслідування гр. кат. Українців на Холмщині; Юрій Подградський. Угорсько-українські історичні взаємини. IV; Михайло Драгоманів. Поневолена нація. II; Нарис української історії; др. Ференц Фодор. Географічна форма України та її відношення до Угорщини. II; др. Омелян Огоновський. Відносини української мови до московської; Стрипський-Варґа. Пісня про похід Ігоря з 1187 р. IV; Степан Руданський. Повій, вітре; Бібліографія (рецензія на книжку проф. С. Рудницького „Ukraina. Land und Volk“); Українська преса в 1916 р.).

Зміст: Христос воскрес — Воскресне Україна, рис. Ант. Сербенського. — На волинські школи. — Л. Старицька. — Черняхівська. Великий погреб (вірш). — У. С. С. Юра Шкрумеляк. Молитва. — Зора Гегедіш Весняна квітка. — Богдан Лепкий. Ліричне інтермеццо. — Уляна Кравченко. На стрілецьку нуту (вірш). — У. С. С. Юра Шкрумеляк. Слідами пісні У. С. С. II. — Прімавера Доя. В далекий бій (вірш). — У. С. С. Андрій Бабюк. Стрільці—Шевченкови. — Ряд викладів проф. Онезорге про Україну. — Яр. Весоловський. Заборона одеської Основи. — Посмертна згадка. Максим Ковалевський. — Вісти: Жертви на волинські школи. Новий український вечір союзу „Україна“ в Берліні. „Рідна Хата“ й російський бюрократизм. Українці й москвофільи. — Бібліографія.

Відповідає за редакцію: Волод. Біберович.
 З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.

Спішіть з замовленнями!

В адміністрації „Вістника“, (Josefstädterstraße 79/6, Wien, VIII. Телефон 13.430, чек. конто 107.090) можна ще **набути такі видання „Союзу визволення України“:**

		к. с.
Тарас Шевченко. Кобзарь. Вип. 1.	в оправі	1'40
	брошур.	1'—
Тарас Шевченко. Кобзарь. Вип. 2.	в оправі	1'40
	брошур.	1'—
Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України		—50
Б. Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві. З малюнками		—20
Сім пісень. Гостинець для українських вояків. З нотами		—20
Др. Б. Барвінський. Звідки пішло імя Україна		—20
Краснов. Що тепер дієть ся в Росії		—10
Др. М. Лозинський. Галичина в життю України		—60
Українські колядки.		—20
М. Возняк. Наша рідна мова. З портретами		—10
Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськiм відродженню. (Видив Шевченка на болгарських поетів передвизвольної доби)		—20
Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи		—40
О. Кирилєнко. Українці в Америці		—50
Др. І. Крип'якевич. Українське військо. Короткий історичний нарис з малюнками		—40
Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія. З картою України		—80
Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in ihrer historischen Entwicklung (Українська справа в її історичнім розвитку)		—50
G. Cleinow. Das Problem der Ukraina. Українська проблема — про умови самостійної української держави)		—20
Hofrat Dr. J. Pulu. Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung. (Україна та її міжнародне політичне значіння)		—80
Dr. S. Rudnyckij. Ukraina. Land und Volk. Eine gemeinschaftliche Landeskunde. (Україна. Край і нарід. Загально-доступна географія України), брошур.		10'—
	в оправі	12'—
Україна. Край і нарід. 40 образків з вище наведеної книжки		2'—
H. Boczkowski. Ukraina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання) по чеськи. З картою України		1'—
V. Choma-Dovskij. Ukraina i Ukrajinci (по хорватськи). З картою України		1'—

Гроші просимо висилати одночасно переказом або чеком ч. 107.090.

Адміністрація.

Львівська державна наукова бібліотека